

BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI **SEMPOZYUMU**

BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ

Sempozyumu

www.gop.edu.tr

Instagram Facebook Twitter YouTube LinkedIn [toguresmi](#)

BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ VE SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU

26 MART 2026

15 TEMMUZ KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

ÖZET BİLDİRİ KİTABI

E-ISBN: 978-625-92425-0-7

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERARSLAN

**TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
(TOGÜ) YAYINEVİ**

MART 2026

**Bu kitabın telif hakkı Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesine aittir.
İzin alınmadan basımı veya ticari bir amaçla kullanımı yapılamaz.**

**Bu çalışma Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Komisyonu tarafından desteklenmiştir. (Proje No: 2026/14)**

SEMPOZYUM ONUR KURULU

Abdullah KÖKLÜ- Tokat Valisi

M. Kemal YAZICIOĞLU – Tokat Belediye Başkanı

Prof. Dr. Fatih YILMAZ – Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Ahmet KILINÇ – Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı

Av. Volkan BOKZURT- Tokat Barosu Başkanı

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Betül TEKİNSOY (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Yunus Emre TEKİNSOY (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERARSLAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Meltem UÇGUNOĞLU ERARSLAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet İNANIR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL (Yeditepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Alaaddin YALÇINKAYA (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali AÇIKEL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Ayten SEZER ARIĞ (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Erhan AFYONCU (Milli Savunma Üniversitesi)

Prof. Dr. Erkan GÖKSU (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Fevzi ÇAKMAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Milli Savunma Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet ÖZ (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ (Kastamonu Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi-Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Prof. Dr. Murat TOPUZ (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK (Samsun Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Nasrullah UZMAN (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Nurgün KOÇ (Karabük Üniversitesi)

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman Gökhan ANTALYA (Yeditepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ (Hacettepe Üniversitesi)

Doç. Dr. A. Kutalmış YALÇIN (Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Emre SARAL (Hacettepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Erol KARCI (Bakırçay Üniversitesi)

Doç. Dr. Gökmen KILIÇOĞLU (Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Hatice ALTUNOK (Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)

Doç. Dr. Mutlu SESLİ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Müşfika Nazan ARSLANEL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Serkan KEKEVİ (Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Yavuz ACUNGİL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit KELEK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ümit ŞİMŞEK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arzu GÜVENÇ SAYGIN (Atatürk Araştırma Merkezi Başkan Yardımcısı)

SEMPOZYUM PROGRAMI

26 MART 2026- 15 TEMMUZ KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ

08.00- 09.00	Sempozyum Kayıtları
09.15- 10.30	Açılış Açılış Konuşmaları Açılış Oturumu
I. OTURUM – 10.45- 12.00	
Salon	Şehitler Salonu
Oturum Başkanı	Prof. Dr. Ahmet KILINÇ
Prof. Dr. M. Serhat YILMAZ <i>Kastamonu Üniversitesi</i>	Türk Medeni Kanunu ve Kadın Hakları
Prof. Dr. Nasrullah UZMAN <i>Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Kurucu İktidarın Hukuki Manifestosu: 1926 Türk Kanun-ı Medenisi ve Cumhuriyet'in Devlet Tasavvuru
Prof. Dr. Osman Kubilay GÜL <i>Sivas Cumhuriyet Üniversitesi</i>	Nakilden Özümsemeye Türk Medeni Kanunu'nun Yüz Yıllık Dönüşümü ve Hukuki Modernleşme Teorisine Katkıları
Dr. Öğr. Üyesi Betül KAYAR <i>Ondokuz Mayıs Üniversitesi</i>	Tanzimat Döneminden Cumhuriyet Dönemine Bir Aile Hukuku Kurumunun Gelişimi: Mahkeme Yoluyla Boşanma (Tefrik)
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin KURTOĞLU <i>Bursa Uludağ Üniversitesi</i>	1917'den 1926'ya Aile Hukukunda Yapısal Değişim: Türk Kanun-ı Medenisi'nin Kabülüyle Birlikte Hukuk Dilinden Silinen Kavramlar
ÖĞLE YEMEĞİ 12.00- 13:15	
II. OTURUM – 13.30- 14.45	
Salon	Şehitler Salonu
Oturum Başkanı	Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERARSLAN
Prof. Dr. Gökhan TUNCEL <i>İnönü Üniversitesi</i>	Toplumsal Dönüşüm Sürecine Hukukun Etkisi: Türk Medeni Kanunu Üzerinden Bir İnceleme
Doç. Dr. Ender AKYOL <i>İnönü Üniversitesi</i>	Medeni Kanun'un Yüz Yılı: Türkiye'de Vatandaşlık ve Toplumsal Dönüşüm
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Nur GÜVEN <i>İnönü Üniversitesi</i>	Türkiye'nin Uluslararası Sistemle Bütünleşme Sürecinde Türk Medeni Kanunu'nun Rolü

Dr. Mehmet Emin GÜVEN <i>İnönü Üniversitesi</i>	Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak Türk Medeni Kanunu: Erken Cumhuriyet Döneminde Dış Politika ve Uluslararası İmaj
III. OTURUM – 15.15- 17:00	
Salon	Şehitler Salonu
Oturum Başkanı	Doç. Dr. Yunus Emre TEKİNSOY
Prof. Dr. Şerif DEMİR <i>Kastamonu Üniversitesi</i>	XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Fransız Medeni Kanun'u ve Mecelle Gölgesinde Medeni Kanun Tartışmaları
Doç. Dr. Yunus Emre TEKİNSOY <i>Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi</i>	Sebülürreşâd Mecmuasında Mecelle ve Hukuk Reformu Tartışmaları
Doç. Dr. Betül TEKİNSOY <i>Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi</i>	Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun Medeni Kanun'a Dair Değerlendirmeleri
Dr. Öğr. Üyesi Olcay KAHRAMAN <i>Sivas Cumhuriyet Üniversitesi</i>	Geç Osmanlı Modernleşmesinden Cumhuriyet Reformlarına: 1917 Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Türk Kanun-ı Medenisine Giden Tarihsel Süreç
Dr. Öğr. Üyesi M. Ersagun DALAN <i>Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi</i>	Hukuk Yoluyla Ulus-Devlet İnşası: Türk Medeni Kanunu'nun Toplumsal ve Siyasal İşlevi

TÜRK MEDENİ KANUNU VE KADIN HAKLARI

Prof. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ*

Medeni hukuk, bir ülkedeki vatandaşların öteki bireylerle ya da malları ile doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilişkilerini düzenleyen bir hukuk alanıdır. Cumhuriyet'in ilanı sonrası gerçekleştirilen köklü değişiklikler arasında Türk Medeni Kanunu önemli bir yere sahiptir. Kadının sosyal konumuna, Türk aile hayatına yeni bir bakış açısı kazandıran ve 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilip 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren kanun ile sosyal hayatta önemli değişiklikler meydana gelmiştir. 1926 yılında Medeni Kanun'un kabulü ve medeni haklarda hiçbir ayırım gözetilmeden kadın ve erkek, Türk vatandaşı olarak eşit sayılmıştır.

Bildiride, Türk Medeni Kanunu yalnız teknik bir hukuk metni olarak değil, Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadın hukukunu kurumsal ve toplumsal dönüşümlerle birlikte ele alınmıştır. Çalışmada, Türkiye'de kadın hukukunun kurumsallaşma süreci, Türk Medeni Kanunu ve çeşitli alanlarda uygulanması kapsamında ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşma hedeflerinin Türk kadınının hukuki konumuna etkisinin sosyal, mesleki ve siyasi hayat gibi alanlarda örneklerle değerlendirilmesidir.

1926 tarihli Medeni Kanun, yalnızca özel hukuku düzenleyen teknik bir metin değil; aynı zamanda Cumhuriyet'in eşitlik ve modernleşme anlayışını toplumsal yapıya aktaran temel reformlardan biri olmuştur. Özellikle aile hukuku alanında gerçekleştirilen düzenlemeler, kadınların hukuki konumunda devrim niteliğinde değişiklikler meydana getirmiştir. Kanun ile çok eşlilik yasaklanıp tek eşlilik ilkesi kabul edilmiş, resmî nikâh zorunlu hale getirilmiş ve boşanma ancak yargı kararıyla mümkün kılınmıştır. Böylece aile hukuku alanında yargı denetimi güçlendirilmiş ve kadınların evlilikten doğan hakları güvence altına alınmıştır. Ayrıca miras ve mülkiyet hukukunda kadın ve erkek çocuklar arasında eşitlik sağlanarak kadınların iktisadi bağımsızlığının hukuki temeli oluşturulmuştur.

Medeni haklar alanındaki bu düzenleme, kısa sürede siyasi haklarla genişlemiştir. 1930-1934 yılları arasında kadınlara belediye seçimlerine katılma, muhtarlık ve milletvekili seçme ve seçilme haklarının tanınması vatandaşlık hukuk ve anlayışını pekiştirmiştir. 1935 yılındaki

---

* Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, myilmaz@kastamonu.edu.tr
ORCID:0000-0003-3141-257X

genel seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen kadın milletvekillerin de girmesi, hukuki reformların siyasi temsile yansımalarının açık göstergesidir.

Türk Medeni Kanunu'nda 2001 yılında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bununla eşitlik ilkesi daha açık ve sistematik bir biçimde güçlendirilmiştir. Aile reisliği kavramının kaldırılması, eşlerin aile birliğini birlikte yönetmesi ilkesinin benimsenmesi ve edinilmiş mallara katılma rejiminin yasal mal rejimi haline getirilmesi, kadın erkek eşitliğini kurallar düzeyine getirmiştir. Ayrıca kadının çalışma hayatına katılımını sınırlayan bazı hükümler de ortadan kaldırılmıştır.

Sonuç olarak, 1926 Türk Medeni Kanunu ile başlayan hukuki eşitlik ve ardından kadınların siyasi haklara katılım süreci, Cumhuriyet'in egemenlik ve çağdaşlaşma hedeflerini topluma yansıtan temel bir inkılap hareketidir. Kanunun akabinde seçme ve seçilme, miras ve mülkiyet gibi çeşitli alanlarda sağlanan imkân ve eşitlik, kadınların hukuki, iktisadi ve siyasi konumunu güçlendirmiş ve 2001 yılında yapılan düzenlemelerle bu eşitlik çağın şartlarına uygun bir hale getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk İnkılabı, Türk Medeni Kanunu, Kadın Hakları

KURUCU İKTİDARIN HUKUKİ MANİFESTOSU: 1926 TÜRK KANUN-I MEDENİSİ VE CUMHURİYET'İN DEVLET TASAVVURU

Prof. Dr. Nasrullah UZMAN*

Bu çalışma, 1926 tarihli Türk Kanun-ı Medenisi'ni yalnızca teknik bir hukuk reformu olarak değil, Cumhuriyet'in kurucu iktidarının devlet ve toplum tasavvurunu somutlaştıran siyasi bir metin olarak ele almayı amaçlamaktadır. Literatürde Medenî Kanun çoğunlukla İsviçre Medenî Kanunu'nun iktibasî çerçevesinde değerlendirilmiş; hukukî içerik, tercüme süreci ve normatif değişim üzerinde durulmuştur. Bu çalışma, mevcut literatürden farklı olarak, Türk Kanun-ı Medenisi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin erken döneminde egemenlik anlayışı, laiklik yorumu ve vatandaşlık kurgusu ile kurduğu ilişkiyi analiz etmeyi hedeflemektedir. Türk Kanun-ı Medenisi'nin, aileyi, mülkiyeti ve kişisel statüyü yeniden tanımlayarak toplumsal yapının dönüşümünü hızlandırması; özel alanı kamusal düzenin bir parçası hâline getirmesi, bu yönüyle de Cumhuriyet'in kurucu iradesinin hukuki manifestosu olduğu varsayımından hareketle “1926 Medenî Kanunu, Cumhuriyet'in nasıl bir devlet ve toplum tahayyülünü hukuk dili üzerinden inşa etmiştir?” sorusuna cevap aramaktadır. Ayrıca Medenî Kanun'un aile, mülkiyet ve kişi hukuku alanlarında getirdiği düzenlemeler, devlet–birey ilişkisini yeniden tanımlayan bir çerçeve içinde okunacaktır. Bu bağlamda normatif değişim ile kurucu ideoloji arasındaki etkileşim analiz edilecektir. Bu doğrultuda 1926 Türk Kanun-ı Medenisi'nin, yalnızca şer'î hukuktan pozitif hukuka geçişi temsil eden bir düzenleme olmadığı; aynı zamanda Cumhuriyet'in merkezîyetçi, laik ve bireyi doğrudan devlete bağlayan egemenlik anlayışının hukuk alanındaki kurucu ifadesi olduğu tezi incelenecektir. Türk Kanun-ı Medenisi, erken Cumhuriyet modernleşmesini norm–iktidar ilişkisi çerçevesinde yeniden değerlendirilecek ve Türkiye deneyimi karşılaştırmalı modernleşme tartışmalarına dâhil edilmeye çalışılacaktır. Kaynak olarak arşiv belgeleri, TBMM zabıt cerideleri, döneme ait süreli yayınlar, hatıratlar ve telif-tetkik eserler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Kanun-ı Medenisi, Medeni Kanun, Hukuk, Modernleşme, Laiklik

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, nasrullah.uzman@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4245-1649.

NAKİLDEN ÖZÜMSEMeye TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN YÜZ YILLIK DÖNÜŞÜMÜ VE HUKUKİ MODERNLEŞME TEORİSİNE KATKILARI

Prof. Dr. Osman Kubilay GÜL*

Bu çalışma, 1926 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nun yüz yıllık gelişimini karşılaştırmalı hukuk literatüründe uzun süredir tartışılan “hukuki nakil” olgusu çerçevesinde yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Geleneksel anlatılar Türk Medeni Kanunu'nu büyük ölçüde İsviçre Medeni Kanunu'nun bir iktibası olarak nitelendirmiş ve reformu teknik bir hukuk aktarımı şeklinde açıklamıştır. Ancak bu yaklaşım kanunun Türkiye'de geçirdiği tarihsel dönüşümü, toplumsal karşılaşmaları ve kurumsal yeniden üretim süreçlerini yeterince izah edememektedir. Çalışmamızda söz konusu kanunun yalnızca yabancı bir modelin alınması olarak değerlendirmenin eksik olacağı, Cumhuriyet'in siyasal ve toplumsal modernleşme programının kurucu araçlarından biri olarak da değerlendirilmesi gerektiği iddiası üzerinde durulmuştur.

Çalışma hukuki nakil teorisinin üç temel yaklaşımını analitik bir çerçevede ele almaktadır. Watson tarafından ortaya atılan normların toplumdan görece bağımsız olarak taşınabileceğini savunan yaklaşım, Türk Medeni Kanunu'nun başlangıçtaki kabulünü açıklamakta belirli ölçüde işlevseldir. Buna karşılık Pierre Legrand'ın hukukun kültürel bağlamından koparılamayacağını ileri süren görüş kanunun Türkiye'de farklı yorumlanması ve uygulamada dönüşmesi olgusunu anlamaya katkı sağlamaktadır. Transferi siyasal ve ideolojik bir yeniden kurma süreci olarak değerlendiren Günter Frankenberg'in yaklaşımı ise reformun ardındaki bilinçli medeniyet tercihinin görünür kılmaktadır. Bununla birlikte Türk deneyimi bu modellerin hiçbirinin tek başına yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu nedenle Türk Medeni Kanunu'nun tarihsel serüveninin “aşamalı özümseme” kavramı ile açıklanması yerinde olacaktır. Aşamalı özümseme hukuki naklin tek seferlik bir iktibas eyleminin ötesinde siyasal irade, kurumsal yapılanma, yargısal içtihat ve toplumsal müzakere süreçlerinin etkileşimiyle gerçekleşen uzun vadeli bir dönüşümdür. 1926'daki kabul aşaması yeni devletin laik ve üniter hukuk düzeni kurma yönündeki radikal tercihinin ifadesidir. Sonraki dönemlerde kanun uygulamada karşılaşılan sorunlar, yerel ihtiyaçlar ve yorum faaliyetleri aracılığıyla giderek ulusallaşmıştır. Yargı uygulamaları ve akademik doktrin aracılığıyla özgün bir içerik kazanmıştır. 2002 yılında yapılan yenilikler ise bu dönüşümün

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
kubilaygul@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9829-1819>

durum noktası olarak kabul edilebilir. Aile hukuku, eşitlik ilkesi ve mülkiyet rejimi alanlarında kanunu toplumsal gerçeklikle daha uyumlu hale getirmiştir.

Türk Medeni Kanunu, başlangıçta dış kaynaklı bir modelden hareket etmiş olsa da zaman içinde kendi yorum geleneğini, kurumlarını ve uygulama mantığını üreten özgün bir hukuk sistemine dönüşmüştür. Bu deneyim, hukuki modernleşmenin basit bir “aktarıma” değil, tarihsel olarak yayılan bir içselleştirme ve yeniden üretim süreci olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çalışma karşılaştırmalı hukuk teorisine dinamik ve süreç odaklı bir açıklama modeli sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Medeni Kanunu, Hukuki Nakil, Aşamalı Özümseme

TANZİMAT DÖNEMİNDEN CUMHURİYET DÖNEMİNE BİR AİLE HUKUKU KURUMUNUN GELİŞİMİ: MAHKEME YOLUYLA BOŞANMA (TEFRİK)

Dr. Öğr. Üyesi Betül KAYAR*

İslam Osmanlı aile hukukuna göre tefrik mahkeme yoluyla boşanmayı ifade eder. Osmanlı Devleti'nin resmi mezhebi olan Hanefi mezhebinin içtihatları klasik dönemde tefrik uygulamasını oldukça sınırlandırmıştır. Bu durumun oluşturduğu sıkıntılar diğer mezheplerin görüşlerinden faydalanılmak suretiyle giderilmeye çalışılmıştır. İslam hukukunun öngördüğü muhalaa, şartlı talak, tefviz-i talak gibi boşanma usulleri uygulamada yer almış, bu yolların yetersiz kaldığı hallerde Divan-ı Hümayun'a başvurularak boşanma yoluna gidilebilmiştir. Ancak kadınların kocaları tarafından terk edilmesi ya da nafakasız bırakılması, eşler arasında yaşanan şiddetli geçimsizlik veya erkeğin nafaka bırakmadan ortadan kaybolması gibi hallerde ortaya çıkan sorunlara bir çözüm olarak mahkeme yoluyla boşanmaya gidilememiştir. Tanzimat dönemi kanunlarından Mecelle her ne kadar medeni kanun olarak hazırlanmış olsa da içerisinde bulunulan dönem ve şartlar itibarıyla aile hukukunu düzenlememiştir.

Osmanlı Devleti'nin tarafı olduğu savaşlar neticesinde oluşan sosyal ve ekonomik ortam ise kadınlara aile hukuku bağlamında ihtiyaç duydukları hakların verilmesine yönelik adımlar atılmasını zorlamıştır. Yeni ortaya çıkan meseleler hakkında fetvaların derlenmesi amacıyla Heyet-i İftaiyye kurulmuş, nizamnamesinde tek bir mezhep ile bağlı kalınmaması ifade edilmiştir. Komisyonun hazırladığı fetvalar 1916 yılında çıkarılan iki irade-i seniyye ile yürürlük kazanmış ve kadınların mahkeme yoluyla boşanmasının sınırlılığı bir nebze olsun genişletilmiştir. 5 Mart 1916 tarihli irade-i seniyyeye göre kocası geçinmesine yetecek kadar nafaka bırakmadan gaip olan kadınlar tefrik yoluna başvurarak boşanabilecektir. 23 Mart 1916 tarihinde çıkarılan ikinci irade-i seniyyeye göre ise kocası akıl hastalığı, cüzzam, baras gibi hastalıklara yakalanan kadınlar tefrik yoluyla boşanabilecektir.

Bu noktada Hanefi mezhebindeki daha zayıf bir görüş ve farklı mezhep görüşlerinden faydalanılmış olması resmi mezhebin uygulanmasındaki katılığı azaltması bakımından önemlidir. Nitekim 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi diğer mezheplerin içtihatlarından faydalanarak tefriki en geniş haliyle düzenlemiştir. Kanuna göre evliliğe engel fizyolojik bir kusur, kocanın nafaka bırakmadan gaip olması, kocanın nafaka yükümlülüğünü yerine

---

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Afb Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, betul.kayar@omu.edu.tr, ORCID ID: 000000206400457

**BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU**

getirmemesi, fena muamele ve geçimsizlik tefrik sebepleri olarak kabul edilmiştir. Nihayet 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu kadının da erkeğin de mahkeme yoluyla boşanabileceğini düzenlemiş, böylelikle mahkeme yoluyla boşanma tek hukuki yol haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Medeni Kanun, boşanma.

1917'DEN 1926'YA AİLE HUKUKUNDA YAPISAL DEĞİŞİM: TÜRK KANUN-I MEDENİSİ'NİN KABULÜYLE BİRLİKTE HUKUK DİLİNDEN SİLİNER KAVRAMLAR

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin KURTOĞLU*

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminde başlayan medeni hukuk alanındaki kanunlaştırma çalışmaları, Mecelle'nin hazırlanmasıyla hedefine ulaşmış olsa da Mecelle içerisinde aile hukukuna ilişkin hükümlerin bulunmaması, bu konudaki faaliyetlerin devam ettirilmesini gerekli kılmıştır. Aile hukuku alanında meydana getirilen ilk kanuni düzenleme 1917 yılında kabul edilen Hukuk-ı Aile Kararnamesi olmuştur. Kararnamenin iki yıldan daha kısa bir süre içinde yürürlükten kaldırılmasının ardından, daha önceden uygulanmakta olan İslam hukuku hükümlerine geri dönmüştür. Bu durum, Cumhuriyet'in ilanının akabinde çağdaş bir medeni kanun kabul edilmeden önce, halihazırda eksikliği hissedilen aile hukuku alanında münhasır bir kanun çıkarılması fikrini doğurmuş ve bu doğrultuda, 1923 ve 1924 tarihlerinde iki ayrı aile kanunu layihası düzenlenmiştir. Çeşitli sebeplerle yürürlüğe girme imkanı bulamayan bu layihaların ardından, İsviçre Medeni Kanunu mehz alınarak Türk Kanun-ı Medenisi hazırlanmış ve aile hukukunu da içerisinde barındıran Cumhuriyet'in ilk medeni kanunu 1926 yılında kabul edilmiştir.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi, her ne kadar Mecelle'nin aksine farklı mezheplerin görüşlerinden yararlanılarak hazırlanmışsa da, İslam hukukuna dayalı olduğundan mevcut aile hukuku kurumlarında esaslı bir değişiklik meydana getirmemiştir. 1923 tarihli Aile Kanunu Layihası'nın da Kararname ile oldukça benzer hükümler içerdiği görülür. Batı kanunlarından yararlanma fikrinin giderek ağır bastığı bir komisyon tarafından hazırlanan 1924 tarihli Layiha ise çeşitli hususlarda yenilikçi hükümler getirmiş; ancak temelinde yine İslam hukuku kavramlarına sadık kalmıştır. 1926 yılına gelindiğinde ise Türk Kanun-ı Medenisi ile birlikte pek çok kavram kanun metni içerisinde kendisine yer bulamamıştır. Bunların başlıcalarını; mehir, kefavet, evlilik nafakası ve teaddüd-i zevcat oluşturmaktadır. Bu kavramlara; vekil yoluyla evlilik, evlenme engeli olarak süt hısımlığı ve eşin itaat yükümlülüğü gibi hükümleri ekleyebilmek de mümkündür. Söz konusu bu yapısal değişikliğin temelinde, kanunun Batılı bir hukuktan alınmış olmasının etkisi yadsınamaz olsa da kanunda kimi zaman mehz İsviçre düzenlemelerinden farklılaşma yoluna gidildiği ve kanunun topluma uyum sağlamasına

---

* Bursa Uludağ Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, yasemintoros@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9760-5326.

çalışıldığı göz önüne alındığında, bu kavramsal değişikliklerin kendiliğinden yahut mecburiyetten ortaya çıkmadığı ileri sürülebilecektir.

Çalışmada, sayılan kavramların aile hukuku alanındaki ilk kanuni metin olarak kabul edilen Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nden itibaren nasıl ele alındıkları, 1923 ve 1924 Aile Kanunu layihalarında herhangi bir değişikliğe uğrayıp uğramadıkları ve son olarak 1926 tarihli medeni kanunla hukuk hayatından nasıl çıkarıldıkları ele alınacak; bu doğrultuda söz konusu kavramların -kanunda yer almasalar dahi- halen uygulanma olanaklarının bulunup bulunmadığı tartışılacaktır. Çalışmanın başlıca kaynaklarını anılan hukuki metinleri içeren Düstur, Ceride-i Adliye ve kanundaki değişikliklere dair dönem dergilerinde yazılmış makaleler ile içerisinde adı geçen kanuni metinlere ilişkin hükümleri barındıran çeşitli kitaplar oluşturmaktadır. Bu çalışmayla birlikte, uzun yıllar boyunca Türk hukukunda uygulama alanı bulmuş kavramların bugün yüzüncü yılına ulaşan medeni kanunun kabulüyle birlikte hukuk dilinden ve uygulamasından silinilerinin hukuk tarihi perspektifiyle ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Aile Kanunu Layihası, Mehir, Nafaka, Teaddüd-i Zevcat

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNE HUKUKUN ETKİSİ: TÜRK MEDENİ KANUNU ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Prof. Dr. Gökhan TUNCEL*

Ekonomik, kültürel, siyasi, hukuki ve teknolojik değişimler toplumsal yapı ve işleyişi dönüştürme potansiyeline sahiptir. Hukuk kuralları, toplumsal ilişkileri düzenleyen bir araç olmanın ötesinde toplumsal değişime kaynaklık ve aracılık etmektedir. Bireylerin hak ve yükümlülüklerini tanımlayan normatif yapısı hukukun sosyal ilişkilerde sürekliliği sağlarken, hukuk kurallarındaki değişiklikler toplumsal değişime güçlü bir meşruiyet zemini hazırlamaktadır.

Bireyin temel haklarının güvence altına alınması ve özellikle toplumsal ilişkilerde dezavantajlı konumda bulunan grupların desteklenmesi işlevi hukuk kurallarının toplumsal değişimde önemli rol oynamasını beraberinde getirmiştir. Geleneksel otoritenin belirleyici olduğu toplumlarda erkek egemen bir yapı ve işleyiş söz konusudur. Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan modernleşme süreci Cumhuriyet'in ilanı sonrasında farklı bir evreye geçmiştir. Türkiye'de kadın erkek ilişkileri modernleşmenin toplumsal ilişkilerdeki etkisinin en öne çıktığı alan olmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yılları hukukun toplumsal dönüşümü hızlandırıcı etkisinin keskin bir şekilde görüldüğü bir dönem olmuştur. Bu dönemde kabul edilen Türk Medeni Kanunu, kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi alanda daha görünür ve etkili olmasının önünü açmıştır. Zaman içerisinde erkek egemen yapının dönüşümüne karşı geleneksel yapının koruyucu aktörleri direnç göstermeye çalışsa da ekonomik, siyasi ve teknolojik alanda yaşanan gelişmelerin desteğiyle Türk Medeni Kanunu, kabul ve uygulama bağlamında, meşruiyet zeminini genişletmiştir.

Bu çalışmada Türk Medeni Kanunu'nun Türkiye'de yaşanan toplumsal dönüşüme etkisi ele alınacaktır. Ülkedeki değişimin yönünü, kapsamını ve sürekliliğini belirlemede hukukun üstelendiği Türk Medeni Kanunu bağlamında analiz edilecektir. Türk Medeni

---

*Prof. Dr. İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gokhan.tuncel@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2313-2300

**BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU**

Kanunu'nun kadınların gündelik hayat pratikleri başta olmak üzere ekonomik ve siyasal alandaki belirleyicilik düzeyine etkisi açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, toplumsal dönüşüm, eşitlik, kadın.

MEDENİ KANUN'UN YÜZ YILI: TÜRKİYE'DE VATANDAŞLIK VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM

Doç. Dr. Ender AKYOL*

1926 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu, yalnızca özel hukuk alanında gerçekleştirilen bir düzenleme değil, aynı zamanda Türkiye’de birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri yeniden tanımlayan temel kurumsal dönüşümlerden biri olmuştur. Medeni Kanun, aile, mülkiyet ve sözleşme ilişkilerini yeniden düzenleyerek bireyi hukukun doğrudan öznesi haline getirmiş ve modern vatandaşlık ilişkilerinin toplumsal zeminini oluşturan önemli bir kurumsal çerçeve ortaya koymuştur. Bu çalışma, Medeni Kanun’un yürürlüğe girmesinden bu yana geçen yüz yıllık süreçte Türkiye’de vatandaşlık ilişkilerinin ve toplumsal dönüşüm dinamiklerinin nasıl şekillendiğini siyaset sosyolojisi perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel iddiası, toplumsal dönüşüm süreçlerinin yalnızca kısa vadeli siyasal gelişmeler ya da iktidar değişimleri üzerinden açıklanamayacağıdır. Toplumsal kurumları düzenleyen hukuki yapılar, bireylerin hak ilişkilerini, toplumsal konumlarını ve vatandaşlık statülerini uzun vadede şekillendiren kalıcı kurumsal çerçeveler oluşturur. Bu bağlamda Medeni Kanun, bireysel haklar, mülkiyet ilişkileri ve toplumsal kurumların işleyişi üzerinde uzun süreli etkiler yaratan temel kurumsal yapılardan biri olarak değerlendirilebilir. Medeni Kanun’un oluşturduğu hukuki düzen, bireylerin hukuki statüsünü belirlemekle kalmamış; aynı zamanda bireylerin devletle ve toplumla kurdukları ilişkilerin yeniden biçimlenmesine de katkıda bulunmuştur. Bu bildiri Medeni Kanun’u toplumsal yapıyı düzenleyen ve uzun vadeli etkiler yaratan bir kurumsal yapı olarak ele almaktadır. Hukuki düzenlemeler yalnızca toplumsal ilişkileri düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda bireylerin toplumsal ve siyasal konumlarını da yeniden tanımlar. Medeni Kanun’un getirdiği bireysel haklar, mülkiyet ilişkileri ve hukuki eşitlik ilkeleri, Türkiye’de vatandaşlığın toplumsal temellerinin oluşmasına katkı sağlamış; bireylerin toplumsal ve siyasal pratikleri üzerinde kalıcı etkiler yaratmıştır. Bu yönüyle Medeni Kanun, Türkiye’de bireyin özne olarak konumlanmasında ve vatandaşlık ilişkilerinin kurumsallaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bildiride Medeni Kanun’un oluşturduğu kurumsal yapı ile Türkiye’de vatandaşlık pratikleri, bireyselleşme süreçleri ve toplumsal dönüşüm arasındaki ilişkiyi tartışmak amaçlanmaktadır.

* İnönü Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ender.akyol@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4715-0017

**BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU**

Böylece Medeni Kanun'un yalnızca bir hukuk metni değil, aynı zamanda Türkiye'de vatandaşlık ilişkilerinin ve toplumsal dönüşüm dinamiklerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynayan kurumsal bir yapı olduğu ileri sürülmektedir. Bu yaklaşım, Medeni Kanun'un yüz yılına ilişkin değerlendirmelerde hukuk, toplum ve siyaset arasındaki karşılıklı etkileşimi anlamaya yönelik sosyolojik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Medeni Kanun, Vatandaşlık, Toplumsal Değişim, Devlet-Toplum İlişkileri

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI SİSTEMLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE TÜRK MEDENİ KANUNU’NUN ROLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Nur GÜVEN*

1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu, erken Cumhuriyet döneminin en kapsamlı hukuk reformlarından biri olarak Türkiye'nin siyasal ve toplumsal dönüşüm sürecinde merkezi bir rol oynamıştır. Medeni Kanun, çoğu çalışmada iç hukuk düzeninin modernleştirilmesi bağlamında ele alınsa da reformun uluslararası sistemle ilişkili siyasal boyutu görece sınırlı incelenmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında gerçekleştirilen hukuk reformları, Türkiye'nin uluslararası sistem içinde meşru ve modern bir devlet olarak konumlanma hedefiyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda Türk Medeni Kanunu'nun kabulü, hukuki dönüşümün ötesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Batı merkezli uluslararası düzene eklenme yönündeki stratejik siyasal tercihlerini yansıtan bir reform niteliği taşımaktadır. Bu çalışma, Türk Medeni Kanunu'nun Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası sistemle bütünleşme sürecindeki rolünü siyasal ve tarihsel bağlamı içinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel varsayımı, Türk Medeni Kanunu'nun Lozan Antlaşması'yla tesis edilen kapitülasyonsuz egemenlik düzeninin iç hukuk yapısını güçlendiren ve Türkiye'nin modern devlet söylemi üzerinden uluslararası meşruiyetini pekiştiren bir devlet inşası aracı olduğudur. Bu çerçevede Medeni Kanun, erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin siyasal bağımsızlığının kurumsal egemenliğe dönüşümünü sağlayan temel reformlardan biri olarak ele alınmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında erken Cumhuriyet dönemine ilişkin resmî belgeler, hukuk reformlarına ilişkin literatür ve Türkiye'nin uluslararası sistemle ilişkilerini ele alan akademik çalışmalar incelenmiştir. Bulgular, Türk Medeni Kanunu'nun kabulünün toplumsal ve hukuki modernleşme çerçevesiyle sınırlı biçimde açıklanamayacağını göstermektedir. Medeni Kanun, Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa merkezli uluslararası sistemle bütünleşme hedefi doğrultusunda yürütülen kurumsal dönüşüm sürecinin temel unsurlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. İsviçre Medeni Kanunu'nun esas alınması, Türkiye'nin uluslararası hukuk normlarıyla uyumlu bir devlet düzeni kurma yönündeki siyasal tercihini yansıtmaktadır. Sonuç olarak Türk Medeni Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası sistem içinde eşit egemen bir devlet olarak yer edinme sürecinin hukuki boyutunu temsil etmektedir. Medeni Kanun,

* İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, fatmanur.ozdemir@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5136-8516

**BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU**

siyasal egemenliğin iç hukuk alanında kurumsallaştırılmasını sağlayan ve Türkiye'nin modern devlet kimliğini uluslararası düzlemde görünür kılan temel devlet inşası araçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle çalışma, Türk Medeni Kanunu'nu uluslararası sistem perspektifi içinde ele alarak literatüre disiplinlerarası bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Medeni Kanunu, Uluslararası Sistem, Siyasal Egemenlik.

BİR YUMUŞAK GÜÇ UNSURU OLARAK TÜRK MEDENİ KANUNU: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE DIŞ POLİTİKA VE ULUSLARARASI İMAJ

Dr. Mehmet Emin Güven*

1926 yılında Türk Medeni Kanunu'nun kabulü, erken Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen hukuk reformları içinde merkezi bir konuma sahiptir ve Türkiye'nin siyasi modernleşme sürecinin kurumsal temellerinden birini oluşturmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında gerçekleştirilen hukuk reformları, Türkiye'nin uluslararası sistem içindeki konumlanma arayışları ve Batı yönelimli siyasi tercihleri ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda Medeni Kanun'un kabulü, erken Cumhuriyet döneminin dış politika yönelimi ve uluslararası meşruiyet arayışı çerçevesinde gerçekleşen normatif bir dönüşüm sürecini yansıtmaktadır. Türk hukuk sisteminin Avrupa kaynaklı normlara göre yeniden düzenlenmesi, Cumhuriyet'in siyasi modernleşme anlayışının kurumsal düzeydeki en belirgin örnekleri arasında yer almaktadır. Bu çalışma, Türk Medeni Kanunu'nun kabulünü erken Cumhuriyet döneminin dış politika anlayışı ve uluslararası konumlanma hedefleri bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel argümanı, Türk Medeni Kanunu'nun 1926 yılında kabulünün iç hukuki düzenlemelerin ötesinde erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin Batı yönelimli dış politika anlayışının kurumsal bir yansımasını oluşturduğudur. Bu çerçevede Türk Medeni Kanunu, Türkiye'nin uluslararası sistemde modern ve laik bir devlet olarak konumlanmasına katkı sağlayan normatif bir araç olarak ele alınmakta ve ülkenin uluslararası imajıyla ilişkisi yumuşak güç perspektifinden analiz edilmektedir.

Çalışmada Medeni Kanun'un kabulü, erken Cumhuriyet döneminde hukuk reformlarının siyasi anlamı ve Türkiye'nin uluslararası konumlanma süreci bağlamında analiz edilmektedir. Yeni kurulan Cumhuriyet'in uluslararası sistemde meşruiyet kazanma, Avrupa devletleriyle kurumsal uyum sağlama ve modern bir ulus-devlet kimliği oluşturma hedefleri, gerçekleştirilen hukuk reformlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Bu bağlamda İsviçre Medeni Kanunu'nun örnek alınarak kabul edilmesi teknik bir hukuk aktarımının ötesinde Türkiye'nin Avrupa hukuk geleneğiyle bütünleşme iradesinin kurumsal bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Medeni Kanun'un özellikle laik hukuk düzeninin kurulması, aile yapısının yeniden tanımlanması ve kadın-erkek eşitliğini güçlendiren düzenlemeler aracılığıyla Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda modernleşen bir devlet olarak algılanmasına katkı

* Arş. Gör. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, mehmetemin.guven@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0001-9863-5212.

**BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU**

sağladığı ileri sürülmektedir. Bu yönüyle Medeni Kanun'un kabulü, erken Cumhuriyet döneminde normatif dönüşüm ile uluslararası konumlanma arasındaki ilişkinin incelenmesine imkân sağlayan önemli bir örnek oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır ve doküman analizi tekniği kullanılmaktadır. Bu kapsamda erken Cumhuriyet dönemine ilişkin resmi metinler, hukuk reformlarına ilişkin tarihsel çalışmalar, dönemin siyasi söylemleri ve Türkiye'nin dış politika yönelimini ele alan akademik literatür incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Medeni Kanunu, Yumuşak Güç, Uluslararası İmaj.

XIX. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA FRANSIZ MEDENİ KANUN'U VE MECELLE GÖLGESİNDE MEDENİ KANUN TARTIŞMALARI

Prof. Dr. Şerif DEMİR*

Osmanlı Devleti, çeşitli hukuki kurallar uyguladı. Klasik dönem denilen Tanzimat'tan evvel devlette esas olan hukuki sistem, İslam hukukuna dayanıyordu. Fakat bu hukukun yanında İslam hukukuna muhalif olmamak şartıyla örfi hukukta mevcuttu. Ayrıca devletin içinde yaşayan gayrimüslimler de kendi kurallarını tatbik ediyorlardı. Osmanlı Devletinde bu çok çeşitli hukuki sistem sürdürülebilir olmaktan çıktığı için Tanzimat döneminde tek bir hukuka geçiş yönünde ciddi hazırlıklara başlandı. Fakat bir yandan İslam hukuku tatbik edilirken diğer taraftan din farkı gözetmeden herkese uygulanacak batılı normlarda yeni hukuki kuralları uygulamak kolay değildi. Bu durum İslam hukukunu savunanlarla batı hukukuna dayalı yeni kanunlar yapılmasını isteyenleri karşı karşıya getirdi.

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen kanun çalışmalarında Fransız etkisi belirgin bir şekilde hissediliyordu. Medeni kanun söz konusu olduğunda da akla ilk Fransız Medeni Kanunu (Code Civil/Code Napoléon) geldi. Şüphesiz bu kanunun düşünülmesinde Fransa'daki hukuki yapının Osmanlıya benzer durumda olması da etkili oldu. Çünkü Code Civil'den evvel Fransa'da dağınık ve çeşitlilik içeren bir hukuki sistem vardı. Fransızlarda bu dağınıklığı tek bir kanun etrafında birleştirmek için bu kanuni düzenlemeyi yaptılar. Osmanlı Devletinde aydınlar bu sebeplerle Fransız Medeni Kanunu üzerine bir odaklandılar.

Osmanlı Devletinde ulema ve ümera yeni düzenleme yapılmasında hemfikirdiler. Fakat bu düzenlemenin hangi esaslar üzerinde nasıl yapılacağı konusunda ihtilaflar yaşanıyordu. Ali Paşa'nın öncülüğündeki bazı aydın ve devlet adamları Fransız Medeni Kanununun alınmasını savunurken Ahmet Cevdet Paşa ve beraberindekiler İslam Hukukunu gündeme getirdiler. Her iki görüşün kendi içinde açmazları vardı. Öncelikle İslam hukukuna dayalı bir medeni kanunun gayrimüslimlere uygulanabilmesi ve gayrimüslimlerin kabul etmesi pek mümkün gözüküyordu. Aynı şekilde Fransız Medeni Kanunu kabul edildiğinde özellikle Osmanlı toplumunun nasıl bir tepki verebileceği hakkında da kimsenin bir fikri yoktu. Bu tartışmalara

Yeni Medeni Kanun konusunda yaşanan bu ihtilafı çözmek için özel bir komisyon kuruldu. Fuat Paşa başkanlığında kurulan bu komisyonda Fransız Medeni Kanunu tercüme

---

* Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, serifdemir@kastamonu.edu.tr, ORCID: [0000-0002-6831-2188](https://orcid.org/0000-0002-6831-2188)

edilerek ülke ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi fikri ileri sürüldü. Ahmet Cevdet Paşa, komisyonda da bu itirazlarını sürdürdü. Uzun müzakereler neticesinde batılı usul ve yöntemler kullanılarak İslam hukuku kaynak alacak şekilde yeni bir kanun hazırlanmasına karar verildi. Mecelle ismiyle hazırlanan bu yeni medeni kanunda kişi, aile, miras ve vakıf hukukuna ait hükümlerin sınırlı olması yeterli bir medeni kanun olup olmadığına yönelik tartışmaların yaşanmasına sebep oldu. Böylece 1926'da kabul edilen Medine Kanun'a doğru gidilen yol açılmış oldu.

Anahtar Kelimeler: Fransız Medeni Kanun, Mecelle, Medeni Kanun

SEBİLÜRREŞÂD MECMUASINDA MECELLE VE HUKUK REFORMU TARTIŞMALARI

Doç. Dr. Yunus Emre TEKİNSOY*

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Türk hukuk sisteminin nasıl şekillenmesi gerektiği üzerine yaşanan tartışmalar, modern Türkiye'nin fikrî temellerini anlamak açısından büyük önem taşır. Bu dönemin en hararetli tartışmalarından birisi, Osmanlı Devleti'nin İslam hukukuna dayanan medeni kanunu Mecelle'nin geleceğidir. Sebîlürreşâd mecmuası, bu süreçte fikhın ve yerli hukukun savunuculuğunu yaparak, Batılılaşma taraftarlarının karşısında güçlü bir entelektüel duruş sergilemiştir. Bu çalışmada, dönemin Adliye Vekili Seyid Bey'in reform çıkışları ve Ziya Gökalp'in "Hukukî Türkçülük" kavramı üzerinden yürüttüğü laikleşme çabalarına karşı Sebîlürreşâd yazarlarının verdiği cevaplar analiz edilmektedir. Tartışmanın merkezinde, hukukun kaynağının milli ruh ve dini gelenek mi yoksa Batı medeniyeti mi olması gerektiği sorusu yatmaktadır. Batıcı kanat, Mecelle'yi güncel toplumsal ve iktisadi ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalarak tarihsel bir aşamada takılı kalmış (kurûn-ı vüstâ bakıyyeleri) bir düzenleme olarak görürken; Sebîlürreşâd yazarları, bir kanunun dışarıdan hazır bir elbise gibi ithal edilemeyeceğini savunur. Onlara göre hukuk, toplumun inançlarından ve tarihsel alışkanlıklarından doğmalıdır. Yazarlar, adliyedeki aksaklıkların kanundan değil, yetişmiş kadro eksikliğinden kaynaklandığını vurgularken; İslam hukukunun "istihsan" ve "maslahat" gibi kavramlarla modern ihtiyaçlara cevap verebilecek esnekliğe sahip olduğunu ileri sürerler. Metinlerde göze çarpan bir diğer önemli nokta ise teokrasi ve laiklik kavramları üzerinden yapılan polemiklerdir. Ziya Gökalp gibi isimler fıkıh sistemini ruhanilerin egemenliğine dayalı bir yapı olarak tanımlarken, mecmua yazarları İslam'da ruhban sınıfı bulunmadığını belirterek bu iddiaları reddeder. Özellikle miras hukukunda kadın-erkek eşitliği gibi talepler, Sebîlürreşâd tarafından "nassın iptali" olarak görülmüş ve bu durumun toplumsal yapıyı bozacağı savunulmuştur. Bu çalışma, Sebîlürreşâd mecmuasındaki fikri yazıları birincil kaynak olarak ele almaktadır. Yöntem olarak, metinlerin içeriğini dönemin hukuki tartışmaları bağlamında inceleyen tarihsel metin analizi tercih edilmiştir. Çalışmanın amacı, mecmuada yer alan yazıların Mecelle ve hukuk reformları hakkındaki görüşlerini, karşıt fikirlerle olan etkileşimi üzerinden betimlemektir. Bu doğrultuda; teokrasi, asrılık ve şeriat gibi kavramların taraflarca

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat Türkiye, yunusemretekinsoy@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-1806-4542

**BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU**

nasıl kullanıldığına bakılarak, hukuk sistemindeki değişim sürecinin o günkü dergi sayfalarına nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mecelle, Seblrreřd, Hukukî Teceddüd

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU'NUN MEDENİ KANUNA DAİR DEĞERLENDİRMELERİ

Doç. Dr. Betül TEKİNSOY*

Erken Cumhuriyet döneminde hayata geçirilen hukuk reformları, Türkiye'nin modernleşme sürecinin önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. 1926 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu, aile, miras ve kişiler hukuku gibi alanlarda köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiş, yeni rejimin laik ve çağdaş hukuk anlayışını somutlaştıran önemli bir adım olmuştur. Hukuk alanındaki düzenlemeler çoğunlukla “hukuk devrimi” olarak nitelendirilmiş olup, bahse konu olan bu kavram, yasal değişimin yanı sıra toplumsal dönüşümü de ifade etmiştir. Böylelikle Medeni Kanun, toplumsal yapının yeniden düzenlenmesinde ve laik hukuk sisteminin inşasında temel bir rol üstlenmiş; Cumhuriyet'in modernleşme hedeflerinin hukuki zeminini oluşturmuştur. Bu süreçte hukukçular yalnızca kanun metinlerini uygulayan teknik aktörler değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in hukuk anlayışını yorumlayan ve savunan entelektüeller olarak öne çıkmıştır. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da bu isimler arasında önemli bir yere sahiptir. Hukuk devleti ve çağdaşlaşma düşüncesinin önemli savunucularından olan Velidedeoğlu, Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nu Öz Türkçeye çevirerek hukuk dilinin sadeleşmesine önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca yayımlanan makaleleri aracılığıyla Medeni Kanun'a dair önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu çalışmada söz konusu makaleleri temel kaynak olarak ele alınan Velidedeoğlu'nun, başta Medeni Kanun'un önemi, tadili, dili, Medeni Kanun ile Mecellenin mukayesesi, Medeni Kanun'a dair eleştiriler ve Medeni Kanun'un İsviçre Medeni Kanunu'ndan iktibası olmak üzere birçok husustaki görüşlerine yer verilmiştir. Türk Medeni Kanunu'nu “Türk inkılapları içinde büyük bir anıt” olarak nitelendiren Velidedeoğlu, Medeni Kanun'a sadece teknik bir hukuk düzenlemesi olarak bakmamış, onu aynı zamanda Osmanlı hukuk sisteminden bir kopuşu temsil eden tarihsel bir adım olarak da nitelendirmiştir.

Bu çalışmada Hıfzı Veldet Veldedeoğlu'nun Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan makaleleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra konu ile ilgili çeşitli telif ve tetkik eserlerden de istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Medeni Kanunu, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Hukuk Devrimi

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, betultekinsoy@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5342-366X.

GEÇ OSMANLI MODERNLEŞMESİNDEN CUMHURİYET REFORMLARINA: 1917 HUKUK-I AİLE KARARNAMESİ VE TÜRK KANUN-I MEDENİSİNE GİDEN TARİHSEL SÜREÇ

Dr. Öğr. Üyesi Olcay KAHRAMAN*

Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nde kanunlaştırma hareketleri dönemin ihtiyaçları çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Hukukî konularda hemen her alanda kanunlaştırma faaliyetleri yürütülürken aile hukuku alanındaki ilk girişim 25 Ekim 1917'de yürürlüğe giren Hukuk-ı Aile Kararnamesidir. Kararname, Osmanlı Devleti'nin aile hukukunu sistematik biçimde düzenlemeye yönelik ilk kapsamlı modern hukuk metni olması bakımından önem arz etmektedir. Bu düzenleme, Osmanlı hukuk sisteminde aile ilişkilerini yeniden tanımlamakla kalmamış; aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilecek hukuk reformlarının, özellikle 1926 Türk Kanun-ı Medenisinin kabul sürecinin fikri ve kurumsal altyapısının hazırlanmasında önemli rol oynamıştır. Bu çalışma, Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin ortaya çıkış koşullarını, getirdiği yenilikleri ve Cumhuriyet Dönemi medeni hukuk reformlarına etkilerini tarihsel süreklilik perspektifi içerisinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi, II. Meşrutiyet Dönemi'nin hukuk alanındaki modernleşme arayışlarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tanzimat'tan itibaren hız kazanan hukukî reformlar, özellikle aile hukukunun dağınık fetva ve içtihatlarla dayanması nedeniyle uygulamada ortaya çıkan belirsizlikleri gidermeyi hedeflemiştir. Kararname ile evlenme, boşanma, nafaka, velayet ve miras gibi aile hukukuna ilişkin konular ilk kez sistematik ve yazılı bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Kadınların boşanma talep edebilmesine belirli şartlar altında imkân tanınması, evlilik akdinin kayıt altına alınmasının teşvik edilmesi ve mahkeme denetiminin güçlendirilmesi gibi düzenlemeler, geleneksel İslam hukukunun yorum alanını daraltarak devlet merkezli bir hukuk anlayışına geçişi göstermesi bakımından önemlidir. Kararnamenin ortaya çıkmasında öncelikle aile hukukunun bu döneme kadar kanun çerçevesine oturtulmaması etkili olmuştur. Hukukî gerekçelerin dışında İttihat Terakki'nin yargıda birliği sağlama düşüncesi ile dönemin toplumsal ve kültürel dönüşümünün ve feminizm hareketlerinin de payı oldukça büyüktür.

---

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü olcaykahraman0103@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7320-6403>

Her ne kadar kararname tamamen laik bir hukuk sistemi kurmamış olsa da, aile hukukunun normatif çerçevesini merkezi otorite tarafından belirlenen yazılı kurallara bağlaması, Cumhuriyet Dönemi'ndeki hukuk birliği anlayışının öncülü niteliğindedir. Bu yönüyle Hukuk-ı Aile Kararnamesi, şer'î hukuk ile modern kanunlaştırma teknikleri arasında bir ara model oluşturmuş; hukuk alanında kodifikasyon fikrinin meşruiyet kazanmasına katkı sağlamıştır. Hukuk-ı Aile Kararnamesi aile hukuku alanında önemli gelişmeleri beraberinde getirmiş ancak tasamam bir aile kanunu hüviyetinde değildir. Komisyon aile kanununu peyderpey tamamlamayı planlamıştır. I. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu iklim ve İttihat Terakki'nin iktidardan el çektilmesi aile kanununu tamamlanmasını mümkün kılmamıştır. Birbirinden farklı unsurların muhalefeti üzerine Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin imzaladığı geçici bir kanunla 19 Haziran 1919'da yürürlükten kaldırılmıştır. Nitekim Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen hukuk reformları, tamamen kopuşçu bir süreçten ziyade, geç Osmanlı modernleşmesinin birikiminden esinlenmiştir. 1923 ve 1924 yılında aile kararnamesinin yeniden canlandırılmasına yönelik girişimler de bunun kanıtıdır.

1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu'nun uyarlanarak kabul edilmesiyle Türk hukuk sistemi laik ve bütüncül bir medeni hukuk yapısına kavuşmuştur. Ancak bu dönüşüm, toplumsal ve kurumsal açıdan hazırlıksız bir zeminde gerçekleşmemiştir. Hukuk-ı Aile Kararnamesi, aile ilişkilerinin devlet tarafından düzenlenebileceği fikrini yerleştirerek, hukuk alanında sekülerleşmeye giden süreci hazırlamıştır. Sonuç olarak, 1917 Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan hukuk modernleşmesi sürecinde bir kırılma noktası değil, süreklilik sağlayan bir geçiş metni olarak değerlendirilmelidir. Medeni Kanun'un kabulü, radikal bir reform olmakla birlikte, bu reformun zihinsel ve kurumsal temelleri büyük ölçüde geç Osmanlı döneminde atılmıştır. Bu bağlamda kararname, Türk Medeni Hukuku'nun oluşum sürecinde hazırlayıcı ve dönüştürücü bir rol üstlenmiştir.

Anahtar Kelime: Hukukî Modernleşme, Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Türk Kanun-ı Medenisi

HUKUK YOLUYLA ULUS-DEVLET İNŞASI: TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN TOPLUMSAL VE SİYASAL İŞLEVİ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ersagun DALAN*

Bu çalışma, 1926 tarihli Türk Medenî Kanunu'nu yalnızca özel hukuk alanında yapılmış teknik bir düzenleme olarak değil, erken Cumhuriyet döneminde ulus-devlet inşasının kurucu unsurlarından biri olarak değerlendirmektedir. Çalışmanın temel hareket noktası, Medenî Kanun'un anayasal düzlemde ilan edilen millî egemenlik ilkesini toplumsal ve normatif zeminde somutlaştırdığı; böylece Cumhuriyet'in siyasal tercihlerini gündelik hayatın kuralları aracılığıyla kurumsallaştırdığı yönündedir. Bu çerçevede hukuk, pasif bir düzenleme alanı olarak değil, yeni devletin toplumu yeniden örgütleme iradesinin temel araçlarından biri olarak ele alınmaktadır. Osmanlı Devleti'nden devralınan çok hukuklu yapı, modern ulus-devlet anlayışının gerektirdiği hukuk birliği ve eşit yurttaşlık ilkeleriyle bağdaşmamaktaydı. Şer'î hukuk, örfî düzenlemeler, cemaat mahkemeleri ve kapitülasyonlar, hukuk alanında parçalı bir görünüm ortaya koymuş; bu durum egemenliğin yeknesak biçimde kullanılmasını sınırlandırmıştır. Tanzimat'tan itibaren gerçekleştirilen kanunlaştırma faaliyetleri önemli adımlar içermekle birlikte, hukuk birliğini tam anlamıyla sağlayamamıştır. Bu nedenle Medenî Kanun'un kabulü, yalnızca bir iktibas hareketi değil; hukukî çoğulculuğun tasfiyesi ve ulusal egemenliğin merkezi ve laik bir hukuk düzeni üzerinden tesis edilmesi anlamına gelmiştir.

Çalışmada ulus-devlet kuramı çerçevesinde egemenlik, yurttaşlık ve hukuk birliği kavramları ele alınmış; Ziya Gökalp'in millet ve devlet anlayışı ile Erken Cumhuriyet'in hukuk politikaları arasındaki düşünsel süreklilik analiz edilmiştir. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıtları incelenerek Medenî Kanun'un siyasal ve toplumsal düzlemde nasıl meşrulaştırıldığı ortaya konulmuştur. Meclis tartışmaları, kanunun basit bir mevzuat değişikliği olarak değil, inkılâbın anlamını somutlaştıran kurucu bir metin olarak görüldüğünü göstermektedir. Medenî Kanun'un aile, evlilik, boşanma, soy bağı ve mülkiyet hükümleri üzerinden yeni bir yurttaş modeli inşa ettiği görülmektedir. Evliliğin resmî bir işlem hâline getirilmesi, dinî merasimin hukukî geçerlilik şartı olmaktan çıkarılması ve aile ilişkilerinin yargısal denetime açılması, bireyi dinî cemaat aidiyetinden ziyade ortak ve laik bir hukuk düzenine bağlı yurttaş olarak tanımlamıştır. Böylece hukuk, siyasal egemenliği toplumsal yapıya nüfuz ettiren kurucu bir mekanizma hâline gelmiştir. İlgili çalışma, Türk Medenî

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: mustafaersagun.dalan@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5803-1051.

**BİR ASIRLIK HUKUK PERSPEKTİFİNDE
MEDENİ KANUN'UN TARİHSEL EVRİMİ
ve SİYASAL BAĞLAMI SEMPOZYUMU**

Kanunu'nun yalnızca bir hukuk reformu olmadığını; ulus-devletin normatif mimarisini kuran, hukuk birliğini tesis eden ve Cumhuriyet'in siyasal egemenlik anlayışını gündelik hayatın en mahrem alanlarına kadar taşıyan stratejik bir düzenleme olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ulus-devlet, Hukuk birliği, Türk Medenî Kanunu.

26 Mart
2026 Perşembe

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
15 Temmuz Kongre ve Kültür Merkezi
Milli İrade Salonu